

De eenwording van de atletiekbonden in 1941

1. Inleiding

Meteen na de bezetting van Nederland door Nazi-Duitsland in mei 1940 komt er een verandering in het beleid van de Nederlandse overheid jegens de sport. De eerste die een studie heeft gemaakt over sport tijdens de bezetting is historicus André Swijtink, die hierover in 1992 heeft gepubliceerd in zijn boek *In de pas*. Voorheen was de houding van de overheid richting de sport terughoudend. In de aanloop naar de Olympische Spelen van Amsterdam in 1928 weigerde het parlement de Spelen financieel te ondersteunen. Dat lag in de jaren dertig anders in Duitsland en in Italië, waar de overheid niet alleen de sport stimuleerde, maar ook was binnengedrongen in de bestuurskamers en de sport een instrument had gemaakt om haar politieke intenties uit te voeren. In het land van de bezetter is sport een staatszaak geworden.

De Nederlandse sportwereld kent begin 1940 een door de jaren heen gegroeide verscheidenheid aan overkoepelende sportorganisaties. Naast de neutrale organisaties, opereren diverse kleinere bonden met een regionale-, religieuze- of politieke inslag. Herhaaldelijk hebben neutrale bonden pogingen gedaan eenheid te brengen in de Nederlandse sportwereld en te komen tot één bond voor iedere sport. Ook binnen de Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie (KNAU) leeft in 1940 die wens sterk.

Wanneer het proces van eenwording in de atletiek over de helft is gevorderd, schrijft de secretaris van de KNAU in zijn jaarverslag over het jaar 1940:

'Het is U allen bekend, dat kort na de bezetting van ons land, door de Duitse autoriteiten werd aangedrongen op het samenbrengen in één bond van de verschillende politieke, confessionele en andere bonden op het gebied van een bepaalde sport. (...) De K.N.V.B. was, naar ik meen de eerste groote bond, die met verschillende andere voetbal bonden fusioneerde en werd tot de thans bestaande N.V.B. (...) Een belangrijk aandeel in deze fusieplannen heeft de heer K.J.J. Lotsy, regeerings-adviseur in sportzaken.'

Deze secretaris formuleert onzorgvuldig over hetgeen een jaar eerder is gepasseerd. Hij twijfelt of het de eerste grote fusie is geweest en betitelt Lotsy als regerings-adviseur. De rol van Lotsy bij deze fusie was niet die van regeringsadviseur, maar die van bestuurslid van de KNVB.

Het samengaan van de atletiekbonden tijdens de bezetting wordt beschreven in het boek *130 jaar atletiek in Nederland*, verschenen in 2000, onder de kop *'Opgedrongen fusies'*. In deze beschrijving ontbreken de motieven van de betrokken actoren om tot eenheid over te gaan of om zich te verzetten tegen de eenwording. Hoe in het proces van eenwording door partijen is gehandeld is niet duidelijk. Zo wordt de rol die de Atletiek Unie in het proces speelt eenzijdig belicht en ligt het accent op externe druk.

2. De eerste fase van de eenwording

Na het vertrek van de regering naar Londen in mei 1940, volgen de secretarissen-generaal de ministers op als hoofden van de departementen. Sport valt onder het departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (OK en W), met aan het hoofd de secretaris-generaal prof. Gerrit van Poelje. Binnen het college van secretarissen-generaal leeft een sterke wens om de oude gescheidenheid in maatschappelijke klassen en religie om te zetten naar nationale eenheid. Volgens historicus Lou de Jong vermoedelijk bij geen der leden sterker dan bij Van Poelje. Al in juni 1940 gaat men vanuit dit departement aan de slag, o.a. binnen het onderwijs, de kunst en de sport.

Van Poelje stelt voor dat de in 1939 opgerichte Nationale Stichting tot bevordering van de Lichamelijke Opvoeding (NSLO) de besprekingen met de bonden zal organiseren. De leider van de besprekingen wordt Mr. J. van Kuijk, voorzitter van deze stichting en burgemeester van Veenendaal.

Op 31 juli is de eenheid binnen de voetbalwereld bereikt door een fusie van de neutrale KNVB met een tiental andere zelfstandige bonden. De nieuwe bond heet NVB. Frank van Kolfschoten, de biograaf van Karel Lotsy, schrijft dat de 'K' om juridische redenen niet kan worden gebruikt omdat een nieuwe bond is ontstaan en de koningin het predicaat koninklijke heeft verleend aan de oude bond. Hij stelt: *'Er zijn geen aanwijzingen dat de bezetter druk uitoefent om de K te laten verdwijnen.'*¹

De andere sportbonden mogen niet achterblijven. Het is aannemelijk dat het departement van OK en W in juni 1940 alle Nederlandse sportbonden heeft aangeschreven, ook de KNAU. Doch er gebeurt niet veel, de fusie in de voetbalwereld is voorlopig een uitzondering.

Dit moet Karel Lotsy, bestuurslid van het Nederlandsch Olympisch Comité en van de NVB, en in het dagelijks leven directeur van een verzekeringsmaatschappij in Dordrecht, hebben gestoord. In september meldt hij zich bij het departement van OK en W, met de wens sportadviseur te willen worden, om de unificatie van de sport te realiseren. Begin september grijpt de bezetter in op het departement van OK en W en ontslaat en arresteert Van Poelje. Een brief over het omgaan met Koninginnedag op zijn departement wordt hem fataal.

Lotsy krijgt de begeerde functie midden oktober, nadat de bezetter zich met de invulling ervan heeft bemoeid en voorwaarden heeft opgelegd. Dit vormt een omslagpunt. De bezetter komt in beeld, zij het dat deze nog voorzichtig te werk gaat, om de bevolking te winnen voor het nationaal-socialistische gedachtegoed. Daarvoor moet de enorme versnippering van het maatschappelijk leven in Nederland plaatsmaken voor uniformiteit. Dus ook in de sport.

¹ Dit is een interessante theorie, omdat later bij de eenwording van de atletiek de N ook verdwijnt, echter zonder dat een nieuwe organisatie is ontstaan.

Op 26 november stelt Rijkscommissaris Seijss-Inquart een nieuw departement in werking waaronder ook sport gaat vallen. Met de verordening 211 komt in de plaats van OK en W, het departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming (OW en K), onder leiding van de Duits gezinde prof. dr. Jan van Dam². Even later wordt de Duitser Hermann Harster benoemd tot *Sport- und Pressereferent*, formeel de hoogste sportautoriteit in Nederland.

Wat nazificering van de Duitse sport betekent blijkt tijdens de damesinterland Nederland - Duitsland op de Nenijto sintelbaan op zondag 10 juli 1938.
De Duitse damesploeg tijdens het spelen van het Duitse volkslied.
Foto Doorgeest.

De terughoudende politiek van de bezetter jegens het Nederlandse openbare leven verandert dramatisch na de Februaristaking van 25 februari 1941. Vanaf nu gaat de bezetter zich actief bemoeien met de eenwording van de sport. De uitwerking van verordening 211 leidt tot een andere verordening, nr. 103, die op 27 mei 1941 in werking treedt.

Onder de kop SPORT RIJKSZAAK publiceert het blad *Katholieke Sport* over de nieuwe regeling, waarvan punt 1 luidt:

*'De regeling van de sportbeoefening en van het sportwedstrijdwezen in Nederland behoort tot de zorg van het departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming.'*³

² Jan van Dam (1896 - 1979) is hoogleraar Gotisch en oudere Duitse taal-en Letterkunde aan de GU in Amsterdam. Van Dam is geen NSB'er of fascist. Wegens collaboratie in 1948 tot zeven jaar gevangenisstraf veroordeeld. In 1949 op vrije voeten gesteld.

³ Bron *Katholieke Sport*, 15 juni 1941.

Interessant is de toelichting die het blad daarna geeft:

‘Wij betreuren in ieder geval, dat juist nu, onder Duitse bezetting, dit ‘Sportbesluit’ is genomen, omdat onwillekeurig bij velen de gedachte zal worden gewekt dat dit besluit onder een zekeren dwang werd genomen. Ook in de katholieke pers werd reeds lang vóór 1940 het plan geopperd om van de sport en lichamelijke opvoeding een rijkszaak te maken.’⁴

In artikel drie staat dat een college van gevolmachtigden voor het sportwezen de secretaris-generaal van OW en K, Jan van Dam gaat ondersteunen. In het college worden benoemd: de voormalig sportadviseur Karel Lotsy, de NSB'er Jan Valk⁵ en de NSB'er Hendrikus Stuling⁶. Lang blijft Lotsy niet in functie, per 1 november 1941 vertrekt hij op eigen verzoek uit het college. Valk overlijdt in november 1941 als gevolg van een auto-ongeluk. Stuling blijft de gehele bezetting als enige lid van het college. Grote invloed heeft hij niet meer gehad.

Samenvattend betekent dit dat vanaf 27 mei de sport in Nederland onder de leiding staat van Hermann Harster, Sport und Pressereferent. Hij is de contactpersoon over pers en sport tussen de Rijkscommissaris Seijss-Inquart en secretaris-generaal Jan van Dam. Deze laatste wordt bijgestaan door de sportadviseurs Valk, Lotsy en Stuling. Doel van de bezetter is unificatie van de sport, om het nationaal-socialisme in alle geledingen van de samenleving in te voeren. Daarmee is de bezetter niet de enige die eenwording van de sport nastreeft. Ook diverse Nederlandse sportbestuurders streven dit na.

⁴ De bedoeling van dit commentaar is moeilijk te interpreteren. Vast staat in ieder geval dat ook na de eenwording binnen de Nederlandse Rooms-Katholieke Kerk gepoogd is, sport op katholieke basis voort te zetten, dan wel grip te houden op de beoefening van sport door katholieken. Tot in de jaren zestig zullen sportverenigingen met een katholieke signatuur een geestelijk adviseur hebben.

⁵ Jan Valk is een vriend van Hermann Harster en heeft geen binding met sport.

⁶ Hendrikus (Henny) Stuling (1898 - 1971) is een voormalig atleet, die in Groningen in de jaren '30 bestuurlijk actief is en in 1936 Adriaan Paulen opvolgt in de Nationaal Technische Commissie. Eind 1940 wordt hij lid van de NSB en daarna lid van de Nederlandsche SS. Een jaar later neemt hij dienst in de Waffen-SS. Hij verandert in 1942 zijn familienaam in Van Groningen à Stuling.

3. De situatie binnen de atletiek

De KNAU, opgericht in 1901, groeit in de loop van de jaren uit tot een bond met 2688 leden eind 1940. Ten tijde van de oprichting van de bond is het begrip atletiek nog niet uitgekristalliseerd. Het wedstrijdprogramma van de Olympische Spelen en de reglementen van de Internationale Amateur Athletiek Federatie zorgen in de loop der tijd voor standaardisatie van de atletiekdisciplines en de wedstrijdreglementen. De meeste atletiekverenigingen uit de beginperiode zijn een soort omniverenigingen, waarin naast atletiek ook andere sporten beoefend worden. Omgekeerd geldt ook. Binnen andere sporten zijn er verenigingen en bonden die ook atletiek beoefenen. De ene keer gaat dat in harmonie met de atletiekunie en hebben beide partijen er baat bij, zoals de combinatie voetbal en atletiek, de andere keer ontstaat een competentiestrijd. De twist in 1912-1913, waarbij NOC en NAU tegenover het gymnastiekverbond staan, is hiervan een voorbeeld.

In de jaren twintig en dertig worstelt de (K)NAU met de vraag of sporten zoals touwtrekken, wandelen en handbal ook binnen de unie beoefend moeten worden. Eind jaren dertig heeft de KNAU gedelegeerden bij de KNVB en de Nederlandsche Korfbalbond en omgekeerd. Aangesloten bij de KNAU, met als doel om de leden wedstrijdgelegenheid te kunnen bieden in KNAU-verband, maar verder zelfstandig opererend, zijn twaalf bonden, zoals de Arnhemsche Voetbalbond en de Nederlandsche Krachtsportbond.

De organisatie van de KNAU bestaat uit een hoofdbestuur, districten die min of meer samenvallen met provincies, bonden waarbinnen verenigingen samenwerken en verenigingen. In een ingezonden stuk in het blad *De Revue der Sporten*⁷ beschrijft de voormalige atleet Adje Paulen die situatie enigszins sarcastisch als volgt:

‘Zo is het mogelijk, dat bijv. de vereniging Hermandad is ingedeeld in de Rotterdamsche Athletiekring (R.A.K.), welke kring weer een deel is van de Zuid-Hollandsche Athletiek Bond (Z.H.A.B.), welke bond weer een deel is van de K.N.A.U. En met dat al is die nobele politievereniging, die wellicht uit 10 atleten bestaat, bestuurd door een eigen bestuur (± 5 leden), R.A.K. Bestuur (7 leden), Z.H.A.B.-bestuur (7 leden), K.N.A.U.-bestuur (9 leden). Om nog maar te zwijgen van de diverse commissies, die nog kunnen optreden, zoals bijv. de T.C., die elke vereniging en elke bond zich ook nog meent te moeten aanschaffen. De genoemde vereniging Hermandad van 10 atleten staat dus bloot aan besluiten, door $5+7+7+9 = 28$ bestuurders uitgebroed’.

Vlak voor de inval door Nazi-Duitsland is een nieuwe KNAU-voorzitter aangetreden, de Amsterdammer G.E. van der Werff Jr., die als penningmeester in voorgaande jaren de financiële situatie van de bond op orde heeft gebracht.

De socialistische-, christelijke- en katholieke sportverenigingen die atletiek beoefenen, opereren uitsluitend binnen de eigen kring. Zij kennen geen behoefte om samen te gaan met de neutrale KNAU.

⁷ *De Revue der Sporten* van 6 januari 1930.

4. De eenwording

Het verloop van het eenwordingsproces binnen de atletiek is met behulp van toenmalige perspublicaties en documenten van de KNAU (jaarverslagen, notulen jaarvergadering, bondsblad *De Athletiekwereld*) en ook van de katholieke organisaties, vrij goed in beeld te brengen. Dat niet alle details naar buiten zijn gebracht is begrijpelijk. Er stonden grote belangen op het spel, zowel inhoudelijk als politiek.

Begin augustus 1940 laat Mr. Van Kuijk, die de voetbalfusie heeft geleid, zich uit over verdere stappen. Hij zegt dat binnenkort besprekingen over de wandelsport zullen plaatsvinden, daarna komt de gymnastiek aan de beurt, mogelijk gevolgd door de atletiek. De fusie in de wandelsport wordt op 23 augustus in Den Haag beklonken. Neutrale, christelijke, katholieke en andere wandelaars verenigen zich in een nieuwe bond.

Een eerste indicatie dat er iets speelt binnen de atletiekwereld, is te vinden in het officiële orgaan van de unie *De Athletiekwereld* van 1 augustus 1940. Het blad plaatst een artikel van de voorzitter van het district Zuid, G. Vermeer, vicevoorzitter van de neutrale Maastrichts vereniging AV '34, onder de kop '*Naar een werkelijk nationale atletiek-gemeenschap in Nederland*'. Het verhaal valt niet goed in het zuiden en zet de verhoudingen met de katholieke atletiekverenigingen daar op scherp.

Twee weken later schrijft unievoorzitter Van der Werff in *De Athletiekwereld*: *'In een vergevorderd stadium zijn plannen om ook in de atletiek te komen tot één organisatie in Nederland. Deze atletiek-organisatie zou dan bevatten o.a. de Arbeiderssportbond - R.K. Athletiekbond - Christelijke Athletiekbond. Het Uniebestuur heeft een duidelijk plan ter zake uitgewerkt ...'*

Op 24 augustus zitten in Amsterdam de KNAU en de Nederlandsche Arbeiders Sport Bond (NASB) rond de tafel om het plan van Van der Werff te bespreken. Ze komen volgens krantenberichten tot een overeenstemming.

Besprekingen lopen vast

Dan lopen de besprekingen vast, ook bij andere sporten, omdat Mr. Van Kuijk nauwelijks bevoegdheden heeft. Dat de besprekingen met de katholieke Federatie van Diocesane Athletiekbonden⁸ (FDA) en met het Koninklijk Nederlandsch Gymnastiek Verbond (KNGV) niet goed lopen, blijkt uit een schrijven van voorzitter Van der Werff in *De Athletiekwereld* van 16 september. De KNAU heeft het liefst dat de andere bonden zich aansluiten en men voelt niets voor een fusie:

'Het uniebestuur voelt er alsnog weinig voor mede te werken aan een n i e u w e organisatie op atletiek-gebied.'

Dit doet de verhoudingen tussen de verschillende partijen geen goed. De FDA daarentegen verwacht een fusie op basis van gelijkwaardigheid. Op zich geen onredelijke opstelling, omdat de FDA met ca. 2000 leden niet veel onderdoet voor de

⁸ De FDA is het overkoepelend orgaan van vijf atletiekbonden uit de bisdommen Haarlem, Utrecht, Breda, 's-Hertogenbosch en Roermond.

KNAU met ca. 2700 leden. Andere wensen zijn dat de verenigingen als katholieke organisaties kunnen voortbestaan (zoals het hebben van een geestelijk adviseur) en het blijven functioneren van het diocesaan verband om de godsdienstige-zedelijke belangen van haar leden tot zijn recht te doen komen (zoals de kleding van de vrouwen en meisjes).⁹

Het KNGV houdt voet bij stuk om de oude toestand te handhaven. De wens om binnen de gymnastiek een aantal atletiekdisciplines te beoefenen, is al zo oud als de gymnastiek zelf.

Tussenkomst Lotsy

Pas in november, na aantreden van Lotsy, komt er weer vaart in het proces. Lotsy roept op 1 november in Dordrecht op zijn kantoor de vertegenwoordigers bijeen van de KNAU, NASB en de FDA en vraagt de KNAU om vertegenwoordigers mee te nemen van de Friesche Athletiek Bond, de Twentsche Athletiek Bond¹⁰ en de Onderlinge Athletiek Bond uit Groningen. Het is een voorbespreking om later in Amsterdam een definitieve fusie te verwezenlijken. Lotsy is duidelijk in zijn streven: één sport – één bond en geen fusie in federatief verband, maar een volledige fusie.

Opportunistische overeenkomst

Op zaterdag 16 november komen partijen onder leiding van unievoorzitter Van der Werff in Amsterdam overeen om te komen tot één bond. De partijen zijn de KNAU, de NASB, de FDA, de TAB en de OAB. Van der Werff schrijft in het bondsblad van de KNAU van 2 december:

'Besloten werd om alle atletiek-leden van de thans nog bestaande bonden onder te brengen in één bond genaamd: DE NEDERLANDSCHE ATHLETIEK UNIE (N.A.U.) en wel vanaf 1 januari 1941.'

De TAB zal worden omgevormd tot de afdeling Twente en niet worden samengevoegd met het district Oost. Eind december 1940 maakt Lotsy zijn standpunt over het voortbestaan van de FDA en de NASB duidelijk en schrijft: *'De Federatie van Diocesane Athletiek Bonden wordt opgeheven evenzoo de afd.athletiek van den Ned. Arbeiders Sportbond.'*

Het loopt anders dan Lotsy zich had voorgesteld. Begin januari 1941 verklaart voorzitter Van der Werff in de *Limburger Koerier* dat er drie bonden zijn die niet willen meewerken om de verdeeldheid in de atletiek op te heffen. Het zijn: de NASB, de Politiesportbond en de atletiekafdeling van het gymnastiekverbond. Blijkbaar is de NASB teruggekomen op het ingenomen standpunt op 16 november, om mee te doen met de fusie.

De tegenwerking van diverse bonden stoort Van der Werff, die in *De Athletiekwereld* van 16 januari 1941 aangeeft dat de fusie buiten zijn competentie legt en het terrein is van Lotsy. Hiermee geeft Van der Werff het op.

Ook binnen andere bonden waarvan de bestuurders hebben toegezegd, wil het niet vlotten. Eind februari verklaren de clubs van de Twentsche Athletiek Bond zich tegen

⁹ *Katholieke Sport*, 15 september 1940.

¹⁰ De Twentsche Athletiek Bond telt 23 verenigingen, de meeste daarvan zijn weinig kapitaalkrachtige voetbalverenigingen, waarvan leden in de TAB atletiek beoefenen.

de contributieregeling van de nieuwe bond. De TAB heeft nogal veel leden voor wie de hogere contributie van de KNAU een te zware last vormt.

Tijdens de jaarvergadering van de KNAU op 16 maart 1941 in Utrecht laat voorzitter Van der Werff blijken dat de fusiebesprekingen hem zwaar zijn gevallen. Punt 22 van de agenda, de bekrachtiging van de fusie voorstellen, kan niet worden uitgevoerd omdat met de NASB nog geen regeling is getroffen. Dat is wel het geval met de OAB in Groningen (zal worden opgeheven), de TAB in Twente (zal als district verder gaan) en de FDA.¹¹ Lotsy komt in de vergadering aan het woord en ook hij betreurt niet de macht te hebben zijn wil inzake de fusie door te zetten. Hij hoopt dat de KNAU deze fusie met een groot gebaar zal willen bezien, doelend ook op de KNAU om zich flexibel op te stellen.

Een week later komt de grootste terugslag. Op de jaarvergadering van de RK Gymnastiek- en Athletiekbond van het bisdom Roermond op 23 maart, gaat de vergadering akkoord met het voorstel van het hoofdbestuur om niet deel te nemen aan een fusie met de NAU. De toezegging van de FDA is hiermee ingetrokken.

*Beeld van de jaarvergadering van de KNAU op 16 maart 1941.
Derde van links Henny Stuling.
Bron Sport in Beeld/Revue der Sporten 17 maart 1941, www.delpher.nl.*

¹¹ Op dat moment is nog niet bekend dat de verenigingen in het bisdom Roermond geen fusie willen.

Druk vanuit het departement

Kort daarop nodigt Jan van Dam, de secretaris-generaal van het departement van OW en K, de voorzitters van de sportbonden uit, om op zaterdag 29 maart op het departement te komen. Daar zal Lotsy mededelingen doen over de organisatie van de sport. In deze bijeenkomst wordt door het departement druk uitgeoefend op alle partijen.

Op 28 april onderhandelt voorzitter Van der Werff met het bestuur van de TAB onder leiding van C. Krämer, over de fusie. De TAB vraagt om om een speciale regeling voor de afdracht van de contributie aan de KNAU, inhoudende dat een deel van de afdracht als subsidie wordt geretourneerd. Volgens de door de TAB opgestelde notulen van de vergadering, zegt KNAU-voorzitter van der Werff dit toe.

Half mei meldt Van der Werff in *De Athletiekwereld* dat de TAB, de OAB en de Friesche Athletiek Bond besloten hebben zich bij de KNAU aan te sluiten en dat de naam van de bond wordt omgezet naar NAU. De clubs van de NASB zullen volgens Van der Werff langzaam naar de NAU overgaan en het wachten is nog slechts op de FDA.

De uitvaardiging van verordening 103 op 27 mei (SPORT RIJKSZAAK) biedt partijen geen andere keus dan samen te gaan.

KNAU en FDA gaan samen. Op Tweede Pinksterdag 2 juni 1941 tekenen in 's-Hertogenbosch de FDA en de KNAU hiertoe een overeenkomst. Van een fusie is geen sprake. Er ontstaat geen nieuwe entiteit met een nieuw bestuur. De KNAU gaat op de oude voet verder, nu met ca. 2000 leden erbij en met twee vertegenwoordigers van de FDA als adviseurs in het bestuur: H.B. Aerts en W. Dijkstra.

Het enige wat wel verandert is de naam van de bond, die wordt Nederlandsche Athletiek Unie (NAU).

Het bondsblad *De Athletiekwereld* schrijft:

'Hiermee is dan na eindeloze besprekingen, correspondentie etc. de FUSIE DER ATHLETIEK BONDEN een voldongen feit geworden.'

Volgens een mededeling in *De Athletiekwereld* van 2 juni 1941 is de NASB opgeheven. Een klein aantal atleten van de NASB stapt over naar de NAU. De overeenkomst die het bestuur van de KNAU met de FDA heeft gesloten wordt niet meer voorgelegd aan de clubs.

*'Het K.N.A.U.-bestuur acht het niet nodig, om onder de gegeven omstandigheden nog een dure en omslachtige Buitengewone Algemene vergadering te houden, voor de K.N.A.U.-clubs blijft de situatie in 1941 immers ongewijzigd.'*¹²

¹² Notulen vergadering bestuur KNAU op 7 juni 1941.

5. Periode na de fusie

Na de aansluiting van de FDA is de gedachte van één sport - één bond min of meer gerealiseerd.

De NASB gaat in het noorden door met het organiseren van wedstrijden. Het gevolg is dat het sportcollege gaat optreden.

Ook het NGV laat de atletiekbeoefening niet los. In augustus 1941 vindt in Den Haag een bespreking plaats tussen vertegenwoordigers van de NAU en het NGV met als resultaat dat het gymnastiekverbond vanaf 1 januari 1942 geen atletiekwedstrijden meer mag organiseren.

De Onderlinge Athletiek Bond in Groningen ontbindt zich en leden en clubs sluiten zich per 1 januari 1942 aan bij de NAU.

De aansluiting van de RK verenigingen in het Zuiden gaat traag. Beter gaat het in het oosten, waar eind juli de RK kring Oost Gelderland zich met 20 verenigingen bij het district Oost van de NAU aansluit.

Frappant is dat in de eerste vergaderingen van het bestuur van de NAU na de fusie, de nieuwe bestuursleden afkomstig van het FDA ontbreken. Zij worden voorlopig niet uitgenodigd. Pas op 30 augustus besluit het oude bestuur om de twee nieuwe leden te vragen om op de komende vergadering *'e.e.a omtrent de R.K. atletiek te bespreken en te regelen.'*

Twee maanden later op 11 oktober, ruim vier maanden na de fusie en vier vergaderingen verder, mogen de katholieke bestuursleden aanwezig zijn. Dijkstra is verhinderd, met als gevolg dat alleen Aerts aanwezig is. Voorzitter Van der Werff vraagt aan Aerts wat gedaan kan worden zodat de clubs in het Zuiden toetreden tot de N.A.U.

Aerts somt een lijst met argumenten op waarom men in het zuiden terughoudend is. Allereerst een gebrek aan vertrouwen in het bestuur van district Zuid. De katholieke atleten zijn in Zuid een grote meerderheid en dat dient door te werken in de samenstelling van het bestuur van dit district. Verder het optreden van enkele Amsterdamse atleten, die ongekleed rondliepen in de kleedkamers bij een wedstrijd in Oss.¹³ De Limburgse verenigingen hebben de voorgenomen fusie van de hand gewezen. De contacten daar met Vermeer, de Limburgse voorzitter van district Zuid, zijn niet prettig verlopen. Aerts is ook verbolgen over het feit dat pas nu het NAU bestuur praat met de LDA vertegenwoordigers. Als laatste brengt hij naar voren: er is geen sprake van een fusie, meer van een 'opsorping' door de KNAU. Het bestuur van de KNAU is blijven zitten en de twee vertegenwoordigers van de FDA hebben slechts een adviserende stem.

Na zijn zegje gedaan te hebben en het antwoord van de voorzitter te hebben aangehoord, verlaat Aerts de vergadering.

Het nieuwe district Twenthe, voortgekomen uit de TAB, komt begin 1942 in aanvaring met het bestuur van de NAU, over de vermeende toezegging gedaan door voorzitter van der Werff van de NAU, van een extra subsidie van 40 procent van de afgedragen

¹³ Voorzitter Van der Werf antwoordt dat het geval Oss bij het bestuur niet bekend is, Jo Moerman, secretaris van de technische commissie, was in Oss aanwezig en heeft niets 'stotends' geconstateerd.

contributie. In 1942 onderzoekt een commissie onder leiding van Jan van der Lee de kwestie en komt op 31 mei 1942 met een rapport. Het volgende citaat geeft waarschijnlijk het beste weer, hoe het conflict is ontstaan:

'De commissie acht het echter niet uitgesloten, dat een enthousiaste voorstelling van zaken door den voorzitter der N.A.U. mogelijkerwijze aan den T.A.B. gedaan, bij de Twentse heeren de veronderstelling heeft gewekt, alsof zij een officiële toezegging van het Bestuur der N.A.U. reeds in hun bezit hadden.'

Een uitgebreid verslag van de algemene vergadering van het district Twente gaat diep in op de kwestie over de subsidie tussen het district en het hoofdbestuur van de NAU. Bron dagblad Tubantia, 24 februari 1942.

6. Samenvatting en conclusies

De start tot eenwording van de Nederlandse sport tijdens de bezetting is een initiatief van het departement van OK en W, onder leiding van secretaris-generaal Van Poelje. Dit rapport geeft een aantal aanvulling op de geschiedschrijving over het eenwordingsproces in de atletieksport.

De KNAU start met fusiebesprekingen zonder druk van de bezetter. Pas met de benoeming van Karel Lotsy in oktober 1940 sluipt de bezetter langzaam de Nederlandse sportwereld binnen. Niet alle bonden doen uiteindelijk mee aan de eenwording in de atletiek. De gymnastiekbonden en de arbeidersbond haken af. Drie kleine regionale bonden en de grote katholieke bond stemmen uiteindelijk in. In de eindfase van de fusiebesprekingen geeft druk vanuit het departement van OW en K de doorslag om de katholieke FDA over de streep te trekken. Het verzoek van Lotsy aan de KNAU om de fusie met een groot gebaar te willen voorzien, is door de KNAU niet ingevuld. Van enige reukelijkheid van de kant van de KNAU jegens de FDA is geen sprake. Na de fusie ontstaat een conflict tussen de voormalige TAB, nu district Twenthe, en de NAU over een vermeende toezegging van een subsidie.

Het zwaartepunt van de eenwording ligt bij het opnemen van de FDA in de (K)NAU. Voor de atletiekbeoefening door katholieken is deze stap een sprong voorwaarts. Voor katholieke atleten was er voorheen geen vrije keuze voor een vereniging. De katholieke kerk oefende zware druk uit om geen lid te worden van een neutrale vereniging. Wilde men desondanks, vooral in het zuiden, lid worden van een neutrale vereniging, dan werd dat vaak ook belemmerd door het geringe aantal neutrale verenigingen, een handvol.¹⁴

Vanaf het moment van de eenwording tot aan de bevrijding heeft de bezetter zich nauwelijks meer bemoeid met de atletiek in Nederland. Stuling heeft nog eenmaal geprobeerd binnen de atletiek de zaak naar zijn hand te zetten, wat is mislukt. Hij had geen autoriteit en geen ruggensteun.

¹⁴ Zo werd de Roosendaals atleet Chris van Osta, lid van de katholieke vereniging Thor, in 1939 lid van de Haagse vereniging Trekvogels, om zich te kunnen meten met de beste Nederlandse atleten.

Bronnen

Heere, Aad & Kappenburg, Bart. *130 jaar atletiek in Nederland*. 2000.

Jeurissen, Jo. *Een onoplettende rondenteller (Historiek van de Limburgse atletiek)*. 1997.

Jong, dr. L. de. *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Deel4*. 1972.

Van Kolfschoten, Frank. *De Dordtse magiër (De val van volksheld Karel Lotsy)*. 2009.

Swijtink, André. *In de pas (Sport en lichamelijke opvoeding in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog)*. 1992.

De Athletiekwereld 1940-1942.

Nederlandse dagbladen en tijdschriften in het gedigitaliseerde archief van de Koninklijke Bibliotheek www.delpher.nl.

Jaarboek 1938 van de KNAU.

Notulen vergaderingen bestuur van de KNAU 1941 en 1942.

© Paul van Gool

6 april 2019

Aangepast 31 augustus 2025